

БОРИВОЈ БОРО ЛИКИЋ

Текст настао према подацима из бележница професора Боривоја Бора Ликића које је писао у време сјудурања и рада на Факултету примењених уметности у Београду

приредио Здравко Мићановић, ред. проф.

Боривој Ликић је полагао пријемни испит на сликарском одсеку Академије примењених уметности у Београду 1952. године. На испиту је било преко 80 кандидата, и те године примили су на све одсеке само њих девет. У индексу Академије, досије 207, стоји да је Ликић уписан као редован студент АПУ на одсеку Декоративно сликарство, 25. 09. 1952. године.

Део Академије био је смештен у Сребреничкој улици, у бараци на темељима бомбама срушене Народне библиотеке. Прозори учионице су гледали на Косанчићев венац број 19. Ту је била смештена и задруга Удружења ликовних уметника. У бараци се одвијала настава за графичаре и вајаре. По лепом времену вајари су пред бараклом клесали у камену.

На Академији примењених уметности прве две године припадале су припремном течају, а остале три струци. Настава на Академији трајала је пет година. У другој години студија, деканат прима још око 20 студената, у простор централне зграде Академије. У трећој години студија почиње стручни програм одсека Декоративно сликарство. Осим великог броја часова цртања и сликања, стручни декоративни пројекти назирани су се углавном у скицама за мозаик, зграфито, фреску и витраж, као и за интарзију.

Предмети су били *Цртање, Сликање, Технологија боја, Зидно сликарство, Писмо, Историја стилова, Анаџомија, Вечерњи акти, Декоративна композиција, Перспектива*. Било је касније још предмета који су припадали декоративним уметностима, углавном занатског правца.

Наставници су били: др Павле Васић, арх. Александар Секулић, Бранко Шотра, Живојин Пиперски, Винко Грдан, Матија Зламалик, Иван Лучев, Јефта Перић, Васа Поморишац. Главни ментор сликарског одсека био је Винко Грдан. У цртежу инсистира на добром линеарном реалистичком цртежу, показује радове Енгера, а базира се на изузетним цртежима Пабла Пикаса.

Цртање је предавао Павле Васић, такође и предмет *Теорија форме*. Ликић је то звао кратким курсом о апстрактном сликарству. Ту је показивао изузетне способности, па су га колеге иронично прозвале Озанфан¹, чију је теорију Васић

необично ценио. Професор Павле Васић је студентима уметно преносио сазнања из области теорије. Његова проучавања Озанфана, Лота, Клеа, Пикаса и великог броја ренесансних сликара, остављала су упечатљив утисак на слушаоце. Све што се тицало савремене уметности Васић је убедљиво коментарисао и био необично значајан за генерације и генерације студената.

Павле Васић је као ликовни критичар радио за лист *Политика* 40. година. Занимљиво је да је, бавећи се ликовном критиком, редовно пратио и рад Бора Ликића, свог некадашњег студента, на изложбама УЛУС-а, Октобарског салона и другим ликовним манифестацијама.

Матија Зламалик је био професор *Плаката*. Био је изузетно упућен у област коју је предавао. Прецизан, објективан и ауторитативан, водио је наставу плаката беспрекорно, а неки радови студената досезали су вредности тада веома афирмисаних европских мајстора плаката. Базирајући се на ограниченом броју боја, како је тадашња штампарска индустрија захтевала, професор Зламалик је пружао студентима максимум и био можда најзначајнији за каснија остварења студената као будућих стваралаца, не само у плакату, него и свим графичким дисциплинама примењене уметности.

У образовању студената значајно место је заузимала библиотека Академије. У то време, педесетих година прошлог века, бројала је преко 1500 наслова из свих области примењене уметности, и била је драгоцен извор знања. Библиотека је била претплаћена на швајцарски часопис *Графис* (*Graphis*) и италијански часопис *Домус* (*Domus*). Ликић је, као и други студенти, помоћу тих часописа пратио светску сцену примењене графике и дизајна, што је значајно утицало на његов развој у области плаката и примењене уметности.

Вредна за образовање била су и бројна предавања из разних области на Коларчевом универзитету, као и посете Кинотеци, где су се смењивали циклуси филмова Шведске, Немачке, Француске и других земаља. Дружење са писцима, песницима, новинарима, а посебно студентима са Ликовне академије, као и са Драмске и Музичке, проширивали су видокруге и доприносили новим сазнањима.

¹ Амеде Озанфан (франц. *Amédée Ozenfant*; 15. април 1886, Сен Кентен, Француска – 4. мај 1966, Кан, Француска) био је француски сликар. Један је од оснивача уметничког правца пуризма. Пуризам (франц. *Le Purisme*), (од франц. *pur* – чисто) је уметнички правац који је настао у Француској 1918. године. Идејни творци покрета су француски сликар Амеде Озанфан и архитекта и сликар Шарл-Едуар Жанере (*Charles-Édouard Jeanneret*) познатији по псеудониму Ле Корбизје (*Le Corbusier*). Правац је настао као

реакција на кубизам, односно на његову праксу разлагања и деформисања предмета које покушава да прикаже, за коју је сматрао да као таква ствара уметност која је превише орнаментична и декоративна. Пуризам се првенствено заснива на неоплатонистичкој филозофији која у уметничком смислу значи одбацивање реалног представљања предмета и покушај приказивања »суштине« његовог облика. Овакву естетику покушава да примени на све облике пластичног израза – сликарство, дизајн и архитектуру.

У аштелју, 130 × 160 cm

Ликић је десети семестар, посвећен дипломском раду, радио на зидној композицији и плакату. Истовремено, са проф. Иваном Лучевим ради на уређењу паноа за Музеј шумарства и лова. Посао је био добро плаћен, те је Ликић могао да уплати екскурзију, коју је организовао Факултет. Путovalo се у Италију. Био је то његов први одлазак ван земље. Од Београда до Напуља ишло се возом преко Рима, Фиренце, Падове и Венеције, као и у повратку. Студенти су посетили све значајније музеје италијанске и светске културе.

Ликић је завршио редовне студије на Академији примењених уметности на одсеку Декоративно сликарство 04. 06. 1957. године. Положио је дипломски испит са средњом оценом 9.3, а главни предмет са одличним успехом.

Септембра 1957. године Ликић одлази на одслужење војног рока. Стациониран је у источној Херцеговини, у школи резервних официра. Поред разних предмета, постојао је и предмет *Топографија*. Случајно добива топографску карту, чију је секцију већ поседовао. Ту топографску карту, заправо у једну њену половину биле су упаковане ципеле, добио је од обућара 1943. године, у току пете офанзиве. Као дечак ту карту данима је проучавао, да би је касније уврстио у колекцију са десетинама војних карата које је добивао, куповао или мењао. Картографија је за Ликића била необично важна. Прикупио је око 100 вредних географских атласа, и много више ауто карти. Оно чиме је Ликић био окупиран у ствари, била је ликовна обрада мотива, и посебан смисао за ликовну интерпретацију датих структура. »Географска карта је за Ликића универзални симбол који је вишезначан (графичко и мисаоно премошћавање даљина, спајање разних

светова)« пише Мирјана Вајдић у тексту поводом једне Ликићеве изложбе.

Картографски извори Вермера и текст James A. Waley, *Vermeer: His Cartographie Sources*, су повод за 12 слика посвећених Вермеру које је Ликић насликао 2010. године.

На конкурс Министарства културе Србије добија стипендију на две године за специјализацију. Уписује тему: »Плакат и рекламно пропагандна графика«. Почетак пројекта био је динамичан и темељан. Због болести професора крајњи резултат Ликића не задовољава у потпуности, али специјализацију завршава. Са тим пројектом од 12 плаката конкурисао је 1962. године за место асистента на Академији.

Завршеном магистратуром губи стипендију. Примају га на пробни рад, у војној новинској установи *Народна армија* као илустратора, а потом и у стални радни однос. Ликић је радио као уредник илустрације у листу *Фронти*. Рад на илустрацијама био је веома сложен. Теме су биле ратне и захтевана је крајње фактографска реализација. Лист је штампан у високој штампи, а илустрације накнадно штампане у бакротиску. Рад у листу отворио је Ликићу свет штампарства. Ту је стекао корисна искуства за каснији рад у примењеној графици. Ликићев рад у листу трајао је од маја 1961. до октобра 1962.

На расписани конкурс за радно место асистента на Академији примењених уметности Ликић је конкурисао и, у јакој конкуренцији, изабран је за асистента на предмету *Плакаци* код проф. Матије Зламалика. Било је то октобра 1962. године. Ликић није имао прилику ни један дан да ради са професором пошто се професор Зламалик разболео. Предмет је спорадично водило неколико наставника који су се мењали. У ствари, целу наставу је водио Ликић, а по звању није имао

право на потпис у индексу и право на оцењивање. Ипак, добро се снашао у настави, јер је имао петогодишње искуство на пројектима плаката.

Боривој Ликић је примљен за асистента 17. 10. 1962. на предмет *Плакаш и ѿројатандна графика*. У звање доцента изабран је 1965. године. У тексту за предлог унапређења наводи се и следеће: »Употребом и коришћењем различитих средстава и начина изражавања (гигант-растер, фотографија, шприц-техника, чиста површина и фото-графика), Ликић постиже увек једноставност и упечатљивост идеје, дајући при томе приоритет ликовном изразу. Његове плакате катактеристиче рационална и функционална употреба боје, при чему су

Bonifacio, 97 x 130

последњи радови сведени углавном на две боје. Такође је приметно добро познавање писма и његове примене, при чему је писмо постало равноправни елемент плаката.»

Године 1964. конкурише за стипендију за усавршавање у некој иностраној земљи. Избор је пао на Пољску, односно на Академију лепих уметности у Варшави, код проф. Хенрика Томашевског, који је припадао најистакнутијим ауторима плаката Европе.

У Ликићевом извештају о стручном раду на Академији, насталом по повратку, налази се детаљан опис активности:

1. Посећивао сам предавања и вежбе у одељењу за студије плаката, где сам пратио разраду идејних решења од задате теме до коначне реализације пројекта, константно пратећи коректуре и методе професора.
2. Користио сам богату библиотеку Академије као и збирку, сталну поставку плаката, радова студената Академије, уз објашњења адјункта² Јодловског.
3. Музеј плаката у Виланову крај Варшаве пружио ми је могућност да се упознам са историјатом пољског плаката

² адјункт – помоћник; помоћни службеник, млађи чиновник.

Недељивост форме и поруке

Опус професора Бора Ликића је у својој разноликости паралелно везан за примењену и ликовну уметност, а најсадржајнији је у областима плаката и сликарства. Ликић сликарство, нешто касније и плакат, има у фокусу својих интересовања од доласка на Факултет примењених уметности, прво као студент, демонстратор, онда асистент, и најдуже професор предмета *Плакаш*.

Током шездесетих и седамдесетих година Ликић реализује, у континуитету, највећи број плаката, који настају или као конкретне наруџбине или су рађени за конкурсе које тада по правилу организују градске или републичке друштвено-политичке организације и институције у областима политике и културе. Конкурсни плакати су настајали поводом државних празника, конгреса и других политичких манифестација. Плакатима су обележавани и значајни јубилеји, пре свега везани за НОБ и најчешће су били пригодног карактера. Рад на овим плакатима је подразумевао поштовање одређеног идеолошког и политичког диктата, и наравно, за те прилике, примену унапред успостављеног симболичког репертоара.

Плакат за 1. мај, из 1966. године, припада плакатима којима су се традиционално обележавали званични државни празници какав је и Међународног празника рада. У радној биографији професора Ликића налазимо и податак да је те, 1966. године, наведени плакат награђен првом наградом.

Задржавајући се на цвету, стандардном и незаобилазном мотиву плаката у обележавању најзначајнијег радничког празника, Ликић укључује технику колажа, усредсређујући се на (ликовну) форму као носиоца значења и пажњу посматрача, градњом, а не илустровањем цвета, измешта из очекивано. У питању је другачије конципиран поступак рада у односу на сликарски и илустративни приступ с ликовним мотивом као искључивим (пре) носиоцем поруке. Ликићев плакат је потпуно ослобођен идеолошког »инвентара«, партијских и државних симбола: државне и партијске заставе, петокраке, српа и чекића, незаобилазних на политичким плакатима послератног периода. Искључивање стандардне идеолошке и политичке иконографије, а онда и сам ликовни поступак, усмерен у правцу актуелних ликовних тенденција, што је подразумевало недељивост поруке од форме, сврставали су овај плакат у вредне примере, у то време још нетипичног (неочекиваног) размишљања у области плаката. Такав поступак је подразумевао, не само суочавање са естетским, него и етичким изазовима; а они тек обједињени оправдавају чин рада на плакату дајући му пуни смисао.

од најранијих покушаја пројеката плаката, до изузетних пројеката савременог плаката. Посебно би се осврнули на филмски и позоришни плакат.

4. Да бих што свестраније искористио боравак, радио сам идејна решења на тему *Организација уједињених нација*. Тражио сам задатак, да бих практично искусио и користио коректуру проф. Томашевског. Задатак је конципиран на тај начин да се плакатски, симболима обради монолитност, компактност организације, слободно, савремено без коришћења илустративног.

У току школовања и после дипломирања професор Боро Ликић се бавио графичким дизајном и дисциплинама примењеног сликарства, као и новинском илустрацијом. Радио је на пропаганди варијетеа »Орфеум« у Београду, на сајмовима технике и Сајму књига у Београду, на реализацији изложби Историјског архива, Историјског музеја Србије, на реализацији зидних композиција »Авала филма« (Сидни Полак »Чувари замка« итд.); Сарађивао са редакцијама листова »Ослобођење«, »6. април«, »Задругар« у Сарајеву, »Народна армија«, »Фронт«, »Данас« и »НИН«, у Београду. За »НИН« израдио око 20 насловних страна...

1. мај, 1966.

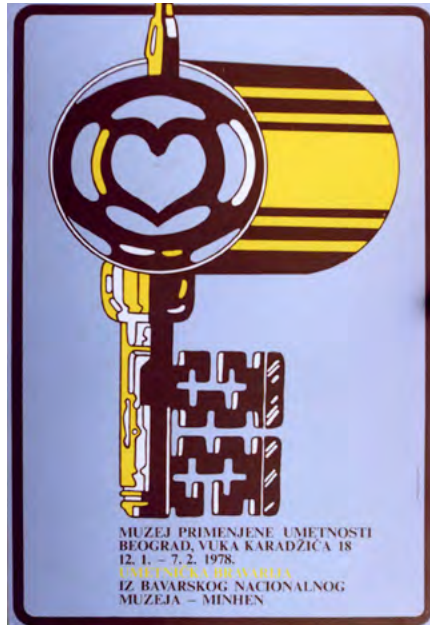
Боро Ликић, иницијал, аутор Милош Ђурић, 1980.

Рајмон Каугвер: Возови полазе у зору, Ашеље 212, 1986.

ОУН, 1964.

Из Баварској националној музеја – Минхен, Музеј примењене уметности, 1978

Семјуел Бекет: Крај игре, Ашеље 212, 1965.

Насловне стране Недељних информативних новина (НИН), 1970/71.

Београд, 97 × 130 cm, 1999

Изабрани цитати, настали поводом изложби Бора Лиќића, додато освећувају исцртавања и рад аутора.

Уметност Лиќића

»...Предуго лишаван истинске уметности, с потребама које последично усањују и ишчежавају, народ остаје без последњег расположивог оријентира те постаје безлична маса, податна сваком гњечењу и условљавању [...] Зато, при првом сусрету с Лиќићевим делом иоле обучени посматрач прво уочава несвакидашњу те стога веома упадљиву моћ убедљивог ликовног исказивања ствари и појава. Ваља истаћи да је речено обезвређивање вештине сушта супротност «уметничкој слободи» којом се оно обично правда. Напротив, управо је величина вештине сразмерна расположивој слободи. Што је веће вештина изражавања – то су већи или виши хоризонти могућности провођења осећајног и мишљеног у видљиво. И обратно...

Уосталом, и ванредна сликарска вештина Лиќића је својеврсна дистанца спрам нићилизма Запада. Она је неопходна за задатке уметности који очекују европског човека с оне стране краја западне цивилизације.»

Драгош Калајић

Немир, потрага и нада

»Постоје уметници који промичу покрај нас тихо и ненаметљиво да тек покојом ријетком изложбом подсјете на своју потпуну преданост сликарству. Такав је и Боро Лиќић...

Мјера као особина карактера. Ту нема ничег што понесе на први поглед. Тек тишина у осами...

Грчки манастир, 65 × 92

Не тешка барокна драма, свјетло-тамно, већ ублажени стилизовани сукоб. Увијек исти и у истом омјеру...«
Оињен Рагуловић

Графички дизајн Ђора Ликића

»Ова контролисана и избалансирана целина је манифестација тежње да се открију могућности директног визуелног говора апстрактних графичких елемената. Илустративност се губи и успоставља се нов, равноправан однос између пластичног организма плаката и његове поруке...»

Циљ испитивања је ослобађање форме од њене сложене ликовности и историјско-садржајног контекста, чиме се она преводи у графички знак. Њено универзално симболичко значење је истовремено и надисторијско. Аналитичко-синтетичко истраживање Боро је назвао плакат-тренд.«

Мирјана Вајгић

Плакат и тренд Ђоривоја Ликића

Ликић је тиха и повучена личност, без наметања и упадљивих гестова којима се каткад истичу почетници, убеђени у своју велику мисију у уметности. Ни трага од таквог става код Ликића, него само преданост и удубљивање, било да је у питању цртање које смо званично називали *аналистичким*, или теорија форме, нови предмет који је дуго времена био предаван само у нашој Академији. Учење Ликића се и ту истицало темељношћу.

Ликићево дело се развијало у јасно одвојеним циклусима који приказују не само дубину његовог сазнавања него и ширину, распон професионалних техничких могућности, чија је основна особина разноврсност.

...Ту се нагомилало знање и искуство, такоређи неосетно и непрекидно, у коме се удружују у сасвим одређеном стилском јединству ликовни и сликарски резултати упоредо са остварењима на пољу примењене графике.

Павле Васић

Хирошима, 97 × 130 cm

Рођен у Затону код Дубровника 1932. године. Од рођења живи у Сарајеву, где је и матурирао 1951. Уписао Академију примењених уметности у Београду, 1952. године, и дипломирао 1957. Студирао код М. Зламалика, В. Грдана, П. Васића. Специјални течај завршио 1960. године. Краће време студирао у Варшави, на Академији лепих уметности код Хенрика Томашевског 1964. Члан професионалних удружења ликовних уметника Србије, УЛУС-а од 1961. године, а УЛУПУДС-а од 1964. године. Редовни професор у пензији Факултета примењених уметности у Београду. Био је хонорарни професор на Факултету ликовних уметности на Цетињу 1994–1999. на предмету *Графичке комуникације*. Формирао је два предмета на Универзитету СЛОБОМИР, у Бијељини и у Добоју на Факултету за дизајн, где ради од 2004–2007. године.

Бави се сликарством и графичким дизајном.

Студијска путовања: Италија, Француска, Пољска, Шпанија, Мађарска и Грчка.

Радови му се налазе у Музеју плаката у Варшави (Виланов), Музеју примењене уметности у Београду, Народној библиотеци Србије, Конгресној библиотеци у Вашингтону, а слике у приватним колекцијама у Београду, Новом Саду, Нишу, Лесковцу, Сарајеву, Бијељини, Требињу, Загребу, Сплиту, Подгорици, Монреалу, Торонту, Њујорку, Штокхолму, Кувајту, Мерану, Риму и др.

Излагао на око осамдесет колективних изложби у земљи и иностранству: Октобарски салон 1963–1972, Мајске изложбе, Међународни бијенале плаката и др. Учествовао на колективним изложбама Југословенске уметности у градовима: Москва, Лењинград, Минск, Варшава, Праг, Штутгарт, Брауншвајг, Оклахома сити, Пекинг, Ханџу, Пјонгјанг, Ханој, Алжир, Букурешт, Тел Авив, Токио, Рим, Барселона и др.

Добитник прве награде за Графику, на првом Салону примењених уметности.

Добитник 10 награда за плакат на јавним конкурсима. Самостално излагао: Београд 1966, 1970, 1983, 1991, 1993, 2001, Лесковац 1983, Бијељина 2002, Мерано 1990.

Повремено објављивао текстове о плакату за каталог изложби плаката, новине, часописе...

Сарадник предговора монографије »Београдски политички плакат 1944–1974«.